

1 שו"ת חתם סופר חלק ב (יו"ד) סימן קז

מעטה חלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואהו אסורה עלינו אי דאורייתא אי דרבנן כמבואר לעיל ופורץ גדר ישכנו נחש אך מ"ש מעלתך שאפי' הנוהרים מ"מ נעשה להם כהיתר וכחומה פרוצה לקנות מפלטר פת שנילושה עם חלב שלהם צע"ג מאין נתפשט ההיתר ההוא הלא תערובתה אוסר אפילו הכלים ועיינתי בזה ללמוד זכות אולי ס"ל כשם שכ' כ"מ בדעת הרמב"ם שלא גזרו אלא אחלב בעין ולא על החמאה שכבר נשתנה וס"ל אע"ג דאוסרת תערובתה מ"מ כשנילושה עם קמח ונעשה מצירופם עיסה ונאפת פנים חדשות בא לכאן והוה ליה כנשתנה ויש לזה פנים במס' כריתות ה' ע"א לחם לא אי בעיני ועמ"ש בס' מקור חיים סי' תס"ז גבי דבש ודחיתי כל דבריו בגליון מג"א סי' ר"יו סק"ג באריכו' ואפי' לפי טעות הלז מ"מ צריך להיות כעין תורא דאי לאו הכי אסור משום עיסה שנילושה בחלב ועיי' מה שהחמיר בזה בתשובת צמח צדק ורמז עליו מג"א סוף סימן תמ"ז סוף סקמ"ה.

ואתה בני שמור נפשך ולא תטוש תורת אמך ומכל מקום לצרף ביזיון כיון דפר"ח העיד דספרדים אוכלים להדיא אינהו מיכל אכלי לדידך מיסתם נמי לא סתים ועוד איכא משום איבה וגדול השלום ושלום לך ולתורתך הכ"ד א"נ - פה יערגן סמוך לק"ק פ"ב יום ד' ט"ו מנחם קצ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ.

2 ערוך השלחן קטוה: & 1

ה' והנה עכ"פ נתברר דלפי דעת כל רבותינו שהבאנו אפילו במקומות דלא שביח כלל דבר טמא בעיר באופן שאין חשש לתערובת חלב טמא מ"מ אסור כשהישראל לא עמד עכ"פ מבחוץ בשעת החליבה או שיהא יוצא ונכנס ודי אפילו בקטן וקטנה ויהבאר עוד בזה מיהו עכ"פ האיסור הוא בכל אופן ודלא באחד מגדולי האחרונים שהאריך בזה להקל לשתות חלב שלהם במקום שאין שם דבר טמא או שהוא רחוק המציאות שיחלבו את הטמא או שחלב טמא ביוקד הביא ראיה מאיזה גדולים שהקילו בכה"ג ומסיבה זו יש הרבה מהפריצים באיסור זה בדורנו בעוה"ר כאשר ראינו ושמענו ותולים א"ע באיזה ת"ח שעשה כן ולא ידעו ולא יבינו שחמורים דברי סופרים מד"ת והת"ח שעשה כן עונו ישא וכיון שנפסק לאיסור בטור וש"ע וכל גדולי אחרונים מי יוכל להעז פנו ולמלא האות נפשו ושומר נפשו ירחק א"ע מזה :

יתר שאת אברר לך איך שכל דברי רבותינו הקדושים הם כנחלי אש מה שהתוודה לפני בלב נשבר בהיותו יושב על כסא הוראה בעיר פלונית שאחד מהבע"ב החשובים דשם היה נוהג היתר ברבר בהיותו חוץ לביתו בעיר הגדולה במדינה וישב תדיר בשם לעסקיו והוא ועוד אורחים בשתותם חסים בבוקר בבוקר היו קונים חלב שמן שקורין סמאנ"מ אצל חנוני אינו יהודי שכנגד אכסניא שלהם ופעם אהת התחילו לחקור כיניהם מאין לוקח החנוני הקטן הזה כל כך חלב שמן והלך הוא להחנוני ושאלו וא"ל החנוני אני קונה באימליו של בשר הרבה מזה של הבהמות ומטחה אותם עם הרבה חלב ומבשלים ביחד וזה הוא השמנונית או נפלג כולם על פניהם על חמאם הגדול שאכלו מרפות ובשר בחלב והבע"ב התודה לפני וצעק בקול כמה גדולים דברי חכמים ובאמת כך מקובלני שכל גזירת חכמים לכך מעמם הנגלה יש עוד הרבה מעמים כמוסים שלא גילו אותם והשומע ישא ברכה מאת ד' וישולם נמולו בזה ובבא [ונימוד שמעתי שכאמתיקא יש רנים מהלומות שזותים חלב חזיר מפני שמזייס שם סרכס] :

ד (יו"ד א) אפשטיין, יחיאל מיכל בן אהרן יצחק הלוי עמוד מס 572הדרופס עיי' תכנת אוצר החכמה

האוכל גבינת העכו"ם או חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו מכין אותו מכת מרדות, החמאה של עכו"ם מקצת הגאונים התירוה שהרי לא גזרו על החמאה וחלב הטמאה אינו עומד, ומקצת הגאונים אסרוה מפני צחצוחי חלב שישאר בה, שהרי הקום שבחמאה אינו מעורב עם החמאה כדי שיבטל במיעוטו, וכל חלב שלהן חוששין לו שמא עירבו בו חלב בהמה טמאה.

4 שולחן ערוך יורה דעה סימן קטו סעיף ג

החמאה של עובדי כוכבים, אין מוחין לאנשי המקום שנוהגין בו היתר. ואם רוב בני המקום נוהגים איסור, אין לשנות. ובמקום שאין מנהג, אם בשלה עד שהלכו צחצוחי החלב, מותרת. הגה: גם מותר לבשלה לכתחלה כדי שילכו צחצוחי חלב (ב"י). ואם בשלה עובד כוכבים, מותרת, דסתם כליהם אינן בני יומן (ב"י לדעת הפוסקים). ואם הולך ממקום שאין אוכלין אותה למקום שאוכלים אותה, אוכל שם עמהם, אבל אסור להביאה עמו ולאכלה במקום שנוהגים בה איסור, אם לא שיש בה היכר שהיא ממקומות המותרים. וההולך ממקום שנהגו בה היתר למקום שנהגו שם איסור, אסור לאכלה שם (ארוך). ו"א דה"ה אם הובאה ממקום היתר למקום איסור, נמי אסורה, אפילו יש בה היכר (תשובת מהרי"ל סימן ל"ה). והכי נהוג.

5 ש"ך שם

שהרי לא גזרו על החמאה וחלב טמא אינו עומד:

6 ספר חכמת אדם - כלל סז:ט

החמאה של עכו"ם אף על פי שיש פוסקים אומרים שדינה לגמרי כגבינה מכל מקום אין מוחין במקום שנהגו היתר על פי הפוסקים המתירים ואומרים דבחמאה אין בה שום חשש שחלב טמא אינו עומד (סעיף ג' ש"ך וט"ז) ועל פי זה נתפשט המנהג בכל אשכנז לאכלו בין חי ובין מבושל אבל במקום שנהגו בו איסור אסור לאכלו ואפילו ההולך ממקום שנהגו בו היתר למקום שנהגו בו איסור אפילו הביא עמו ממקומו אסור לאכול שם אפילו יש בו היכר דהוי כדברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור אבל אם הולך למקום שנהגו בו היתר אף על גב דבשאר איסורין ההולך ממקום שנהגו בו איסור למקום שנהגו בו היתר צריך לנהוג כחומרא של מקומו אבל בחמאה מקילין דסבירא להו דהטעם של האוסרין הוא רק מחמת שחקרו שבמקומן אינם עושים בהכשר ובמקומות שנוהגין בו היתר הוא מטעם שחקרו שנעשה בענין שאין בו חשש (תורת חטאת) ולפי שמסיים מוטב שיהיו כו' ולכן נהגתי שלא לאכלו חי רק מבושל וכדעת הרמב"ם דאף שיש לחוש שמא יש בו מעט חלב על ידי בישול יבטל והולך לו ואין זה מבטל איסור לכתחלה דאפשר דאין כאן איסור כלל (ש"ך ס"ק כ"ח) אך בזמן הזה שמענו בבירור שמזייפין החמאה בשומן של חזיר באכסניא ולכן ראוי לכל בעל נפש שלא יאכל כי אם מחמאה שמוכרין במקומות גדולים על השוק אבל לא מה שמוכרין בבתי חתיכות חתיכות (ועיין בתשובת רמ"א סימן נ"ד) ובמדינתנו נהגו איסור בחמאה ואם כן אין היתר אפילו על ידי בישול דדוקא במקום שאין מנהג קבוע סמכין על הרמב"ם דמתיר לבשל (ועיין בבית יוסף ובתורת חטאת) (אבל הפרי חדש כתב דאפילו במקום שנהגו איסור מותר לבשל):

7 שו"ת הר צבי יו"ד סימן קג

ע"ד אבקת חלב תוצרת אמריקא. נשאלתי, ע"ד אבקת חלב הבאה מאמריקא ונעשה בבתי חרושת שלהם מחלב שנחלב ואין ישראל רואהו, אם זה כשר לאכילת ישראל, או לא.

לכאורה למוד ערוך הוא בדברי הרמ"א (יו"ד סימן קטו סוף סעיף א) שכתב חלב של עכו"ם שנאסרה אינו מועיל אם יעשו אח"כ גבינות או חמאה ממנה אלא נשאר באיסורה וכל מה שנעשה ממנה אסור, עכ"ל. הרי קמן דהרמ"א סותם דכל מה שנעשה מחלב שחלבו גוי אסור וא"כ גם אבקת חלב בכלל, ואסור באכילה לבר ישראל. אבל כד נעיין נמצא שהש"ך (ס"ק מח) מחלק בדבר ומוסיף על דברי הרמ"א שזהו דוקא בסתם חלב, אבל כשאנו יודעים שדעת העכו"ם היתה לעשות גבינות מחלב מותר לישראל לעשות אח"כ ממנה גבינות כמוש"כ הרמ"א עצמו לקמן (סוף סעיף ב), דכל שבדעת העכו"ם להקפיד את החלב אין חשש שיערב בתוך החלב דבר טמא ולכן מותר לישראל לעשות גבינה מחלב זה. ולפ"ז באבקת חלב אף דמיגרע גרע מצד שגם גמר עשייתה הוא ע"י עכו"ם, מ"מ זיל בתר טעמא דמצד החלב הרי היא עומדת להקפיד ובידוע שאינו מערב בחלב טמא, ומצד תעשיית האבקה ע"י הגוי הרי אין זה בכלל גזרה דגבינה שנאסרה ע"י מעשה הגוי. ולכאורה לשון הרמב"ם (פ"ג מהל"מ מא"ס ה"ט) שכתב בשם מקצת גאונים המתירים חמאה של גויים דהוא משום שלא גזרו על החמאה, מלשון זה נראה דבגזירתם על הגבינה לא נכללו כל תוצרת החלב אלא אמרינן דדוקא גבינה דגזרו גזרו, ואין למדין מזה על שאר דברים הנעשים מחלב. וא"כ כשם שאין חמאה בכל גזירה דגבינה ה"ה אבקת חלב נמי אין בה משום גזירה דגבינה.

ואף דבגבינה של עכו"ם אסרינן אף בכה"ג שהעמידה בעשבים או בפרחים ובידוע שאין בה שום תערובת איסור, ומה"ט משיג ה"ט"ז על הרמ"א (בס"ק יא) ואומר שגם בידוע שבדעת העכו"ם היה עומד החלב להקפיד, מ"מ אם הגבינה נעשית ע"י הגוי אסורה, אין הנידון דומה, דודאי גבינה שנאסרה במנין שי"ך לומר לא פלוג ואסורה אף בכה"ג דטעם האיסור בטל, אבל אבקת

8 חזון איש יו"ד מא:ד

אבקת חלב אינו ענין לגבינה וחמאה, דגבינה נעשה ע"י הפרשת המים מן הגוש, והפרשה זו נעשית ע"י החימוץ שנותנין בהחלב, והחמאה נעשית ע"י תנועה ונדנדוד של חלב, או ע"י חימום על האש לקלוט את השומן הקפוי, וטבע של ענינים אלו אינו בחלב טמא, אבל אבקת חלב נעשה ע"י אויר חם ויבש והלחות של החלב כלה באויר והיבש של חלב נשאר, ופעולה זה אין לה צורך לטבע של הפרשה, ואפשר ליבש כל דבר לח ואפשר ליבש חלב טמא כחלב טהור ויש כאן חשש של חלב טמא לגמרי או לתערובותו, ואין הבדל בין חלב עכו"מ לאבקת חלב.

9 הרב אליהו בקשי-דורון / מדיניות הרבנות הראשית במוצרי חלב נכרי – תחומין כג

1. גזירת 'חלב עכו"ם' לא נאמרה על מוצרי חלב כאמור, חלב ישראל מצוי בארץ בשפע. אולם עד לפני כמה שנים לא היו מצויים אבקת חלב ומוצרי חלב, ואלה הובאו מחו"ל, שם יוצרו מחלב עכו"ם. כמו כן יובאו גבינות, שוקולד וממתקים שהכילו אבקת חלב עכו"ם. בארץ היו שהחמירו שלא לאוכלם, אולם רבים הקילו בגבינות ובמוצרי החלב המכילים אבקת חלב, בהסתמך על פוסקים, ובראשם ה"ר צבי פסח פרנק (הר-צבי יו"ד סי' קג), שגזירת חלב עכו"ם, גם במקום שאין כל חשש לעירוב חלב טמא, נגזרה על חלב במתכונתו, ולא על מוצר המופק מחלב. וראייה לכך - שלמרות הגזירה על החלב, בכל זאת גבינה המיוצרת מחלב לא נאסרה מצד חלב עכו"ם, כיון שחלב טמא אינו מתגבן. וכן הותרה החמאה - שלא גזרו רק על חלב. לכן, חלב שהפך לאבקה, ואין בו חשש של עירוב חלב טמא, מותר. על פי היתר זה הובאו לארץ גבינות מחו"ל אע"פ שיש בהם אבקת חלב עכו"ם, ובתעשיות המזון בארץ השתמשו בהיתר אבקת חלב זו, ורק המהדרין נמנעו מלאכלם.

אף החזון-איש (יו"ד מא:ד) שחלק עקרונית על דברי הר-צבי, לא יצא לאסור גבינות, וכתב מכתב שלא לפרסם איסור על הגבינות, כיון שלא היה בנמצא אז גבינות בהכשר. החזון-איש שם חלק על היתר אבקת חלב בהסתמך על היתר החמאה והגבינה. לדבריו, אבקת חלב אינה כחמאה וכגבינה, לפי שבהם אין אפשרות לחשש חלב טמא, ואילו אבקת חלב היא חלב שנתייבש, שאח"כ חוזר למתכונתו, ואסור כחלב עכו"ם.

2. היתר המוצרים נאמר רק בשעת הדחק בסייעתא דשמיא, כיום במאמץ הרבנות ודורשי הכשרות, מייצרים בארץ אבקת חלב בשפע מחלב ישראל בהכשר מהודר, ויש גבינות ומוצרי מזון בשפע המכילות אבקת חלב ישראל. אכן, שלא כמו חלב נכרי, שרוב הפוסקים אסרוהו - דלא כפרי חדש, וגם היתרו של בעל אגרות-משה הנ"ל נאמר רק בדיעבד - היתרו של הרצ"פ פרנק החזיקו בו רבים להלכה אף לכתחילה, וכבר הוחזק בארץ שנים רבות. אולם כיון שרבים מבקשים להדר ולהחמיר כשיטת החזון-איש, ואין כל מחסור המצריך להתיר, קבעה הרבנות להוסיף בכיתוב ליד אישור ההכשר: "מכיל אבקת חלב נכרי". ללא כיתוב זה, יחששו רבים שמא מעורבת אבקת חלב נכרי במוצר, וימנעו מלאכלו. ועוד, יצרנים ויבואנים רבים נכחו לדעת שהציבור צורך כשרות מהודרת ללא היתרים, ויותר ויותר הם משתמשים באבקת חלב ישראל, הנקי מכל חששות.